

Studiehefte

FLERSPRÅKLIGHET

Jostein Christensen og Asbjørn Odin Aag

Videoteket

Videoteket 2020

Jostein Christensen og Asbjørn Odin Aag

Denne publikasjonen kan fritt benyttes av skoler og elever. Referanse til denne kilden kan skrives slik:

Christensen, Jostein og Asbjørn Odin Aag. «Flerspråklighet. Studiehefte». Videoteket 2020, <https://videoteket.no/wpcontent/uploads/2020/01/videoteket-studiehefte-flerspraklighet.pdf>, lastet ned [fyll inn nedlastingsdato]

Siden dette er en kilde hentet fra internett, må du også oppgi nedlastingsdato, om du benytter studieheftet på skriftlig eksamen.

Henvendelse om utgivelsen kan rettes til post@videoteket.no.

Flerspråklighet

Hva er flerspråklighet?

Dette studieheftet om flerspråklighet tar utgangspunkt i språkforskeren Unn Røynelands kapittel «Flerspråklighet» som man finner i boken *Språkmøte. Innføring i Sosiolingvistikke*, i andreutgaven fra 2017. Dersom man vil lese og lære mer om språk og om sammenhengen mellom språk, mennesker og samfunn, er dette en fin bok å få tak i.

Hva er flerspråklighet? Unn Røyneland bruker begrepet «flerspråklig» om «samfunn eller individer som gjør bruk av to eller flere språk». Det første mange tenker på når man hører uttrykk som «flerspråklige land» er gjerne steder som Sveits og Canada, hvor det henholdsvis snakkes både tysk og fransk, og fransk og engelsk. Slike land er så klart flerspråklige på en veldig tydelig måte, men også andre samfunn kan være flerspråklige. I Europa har tanken om at et land bør være *én nasjon, ett folk*, med et eget *nasjonalspråk*, stått sterkt siden slutten av 1800-tallet. Over halvparten av Europas land er i dag offisielt enspråklige. Likevel: I alle disse landene finnes det minoritetsspråk. Også andre språk brukes rundt omkring i samfunnet hver eneste dag, selv om de ikke regnes som offisielle i det aktuelle landet. Slik sett er de *fleste* land, de fleste samfunn, flerspråklige i dag, i større eller mindre grad.

Når det gjelder spørsmålet om hva det egentlig vil *si* å være flerspråklig, har ulike eksperter ulike definisjoner. Noen mener at vi har å gjøre med flerspråklighet når en person kan produsere meningsfulle ytringer på et annet språk enn sitt eget. Andre er enda mer åpne, og mener at man er flerspråklig bare man *forstår* ytringer på et annet språk – man trenger ikke å faktisk kunne *snakke* språket. Andre igjen, bruker en mye strengere definisjon, og mener at man må beherske det andre språket på nivå med en innfødt, for å kunne regnes som flerspråklig. I tillegg mener noen at også *holdninger* bør tas med når man skal definere hva flerspråklighet er for noe. Om man er flerspråklig eller ikke, mener noen, har dessuten også å gjøre med om man *identifiserer* seg selv som flerspråklig, og ikke minst om man blir definert som flerspråklig av *andre*. Som vi ser er det vanskelig å snakke om flerspråklighet på en enkel måte, siden det finnes mange og forskjellige oppfatninger av hva flerspråklighet egentlig er for noe.

**Definisjoner av
flerspråklighet**

Det finnes også ulike *grader* av flerspråklighet. Noen er gode på *muntlig kommunikasjon* i et språk, altså til å snakke og lytte, men kan ikke skrive eller lese noe særlig på det samme språket. Andre kan *lese* på et språk, men forstår lite når de hører et språk blir snakket, og kan også ha problemer med å snakke og skrive dette språket selv. Noen har det man kaller god «reseptiv kompetanse», noe som vil si at de er gode til å «ta inn» eller «ta imot» språk, ved å lese eller lytte, samtidig som de kanskje har dårlig «*produktiv kompetanse*»; De er dårlige til å produsere språk, altså til å snakke eller skrive. Slik sett ser vi at *graden av flerspråklighet* kan variere fra ett individ til et annet. Noen er veldig flerspråklige, mens andre bare er litt flerspråklige, så å si. Også dette er med på å gjøre «flerspråklighet» til et vanskelig begrep.

**Grader av
flerspråklighet**

Flerspråklighet i Norge

Man kunne tenke seg at Norge ble definert som et flerspråklig land, siden både nynorsk og bokmål brukes daglig, og er likestilte ved loven. Det *er* fullt mulig å kalle nynorsk og bokmål for to skriftspråk – og mange gjør det også i en del sammenhenger. Likevel er det vanligste å si at norsk er *ett* språk, og at dette språket har to ulike *målformer* – nynorsk og bokmål. På grunn av dette er det ikke vanlig å definere Norge som et flerspråklig land teknisk sett – i alle fall ikke på denne, enkle måten.

**Nynorsk og
bokmål**

Vi *har* likevel to offisielle språk i Norge: norsk og samisk. Samisk har offisielt sett vært sidestilt med norsk siden 1992. Egentlig er ikke samisk ett språk, men slags språkgruppe, som utgjøres av noen og femti samiske dialekter. Disse dialektene kan igjen slås sammen til ni *hoveddialekter* eller *språk*. I Norge finnes tre av disse: nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk. Nordsamisk er desidert størst, og det er ofte nordsamisk folk tenker på når de sier samisk. Likevel finnes det altså tre ulike former for samisk i Norge.

samisk

Uansett. Det at samisk *offisielt* er likestilt med norsk betyr ikke at språkene er helt likestilte i *praksis*. I det man kaller «Forvaltningsområdet for samisk», steder som Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana, Kåfjord, Lavangen, Hattfjelldal, Tysfjord, Snåsa, Røyrvik og Røros har samisk en spesiell stilling. Her har man i større grad enn andre steder rett til å bruke samisk i skolen, til å henvende seg til offentlige kontorer og instanser på samisk, til å bli avhørt av politiet på samisk, og så videre. Det å få samisk som opplæringspråk i *skolen* kan man også få rett til *utenfor* dette området. Likevel må man kunne norsk dersom man har samisk som førstespråk, men bor på steder rundt omkring ellers i landet. Ingen som har norsk som morsmål *må* lære samisk, men folk som har samisk som

**Det samiske
språkets
stilling i Norge**

morsmål *må* i praksis også lære norsk. De fleste som kan en variant av samisk i Norge i dag er slik sett flerspråklige.

I Norge finnes det også andre minoritetsspråk som vi har hatt her til lands svært lenge. *Kvenske*, som man tidligere så på som en variant av finsk, *romani*, som er taternes språk, og *romanes*, som er sigøynernes språk, regnes som tradisjonelle minoritetsspråk i Norge. *Tegnspråk* blir også ofte regnet som et slikt «tradisjonelt minoritetsspråk». Også mange av de som behersker *disse* språkene kan vi regne som flerspråklige.

**Andre
tradisjonelle
minoritetsspråk**

De siste tiårene har det også kommet mange *nye* minoritetsspråk til Norge, på grunn av innvandring. Svensk, panjabi og-eller urdu, engelsk, bosnisk, serbisk, vietnamesisk, tyrkisk, somali, dari, farsi, og ulike former for arabisk, for bare å nevne noen, brukes også av mange nordmenn i våre dager. Mange som snakker disse språkene er i stand til å veksle mellom norsk og et annet språk uten problemer.

**Nye
minoritetsspråk**

Som vi ser, brukes mange flere språk enn norsk rundt omkring i Norge, og det virker slik sett ganske opplagt at Norge er et *flerspråklig samfunn*. Likevel er det som vi har sett ikke slik at *alle* medlemmene av det norske samfunnet er flerspråklige.

Eller er de kanskje det likevel? I Norge må alle barn lære engelsk på skolen, og de begynner allerede tidlig i barneskolen. De fleste nordmenn klarer derfor i dag fint å kommunisere med folk på engelsk når de er utenlands. Mange foretrekker også å lese bøker på engelsk istedenfor på norsk, å se engelskspråklige filmer og TV-serier med engelske undertekster istedenfor norske, og så videre.

**Nordmenn og
engelsk**

Her ser vi hvor vanskelig det er å definere hvem som kan regnes for å være flerspråklig. Dersom man vokser opp i Norge med tyrkiske foreldre, for eksempel, og snakker tyrkisk i hjemmet og norsk ute i samfunnet, så regnes man nesten automatisk som flerspråklig. Imidlertid er det slik at mange nordmenn sannsynligvis kan flere ord på engelsk enn hva nordmenn tyrkiske foreldre kan på foreldrenes språk. Bør man ikke da regnes som flerspråklig også hvis man er en nordmann, med norske foreldre, som har lært engelsk godt på skolen og gjennom ulike andre medier?

**Når er man
flerspråklig?**

Eller er det nødvendig med en mer eller mindre perfekt *uttale* for å regnes som flerspråklig? Mange norske barn som har foreldre med et annet morsmål snakker dette språket med en tilnærmet perfekt uttale, selv om selve ordforrådet og evnen til å lese og skrive på dette språket kan være langt dårligere enn mange nordmenns ferdigheter når det kommer til

engelsk. Er det uttalen som er viktigst? Eller er det evnen til å lese, skrive, gjøre seg forstått og ta til seg komplisert informasjon på et annet språk som gjør at man er flerspråklig?

Igjen, som vi har sett flere ganger til nå, er flerspråklighet et komplisert fenomen, og ekspertene er som vi også har nevnt uenige i hvordan vi bør definere begrepet. På den ene siden går det an å si at de fleste nordmenn i dag er flerspråklige på grunn av engelskkunnskapene sine, og fordi svært mange leser, hører og ser ting på engelsk *daglig*, selv om man kanskje ikke *snakker* det så ofte. På den annen side mener noen at man bør se *bort* fra engelsk når man skal snakke om flerspråklighet i Norge. Da er i tilfelle flerspråklighet et minoritetsfenomen her til lands.

Det finnes ingen enkel definisjon på dette, og derfor er flerspråklighet et fenomen det er lurt å drøfte litt, og diskutere med seg selv og andre. Det er det vi har prøvd å gjøre her. For uansett hvor vanskelig det er å si akkurat hva flerspråklighet *er*, så vil de fleste være enig i at det er et fenomen som nesten alle må forholde seg til i større eller mindre grad, i et moderne globalisert samfunn.

Grunner til at folk er flerspråklige

Hvorfor er folk flerspråklige? Den finske språkforskeren Tove Skutnabb-Kangas deler de som er flerspråklige inn i fire grupper når det gjelder *grunner* til at man behersker flere språk.

Den første gruppen kaller hun «*eliteflerspråklige*». En person med norsk som morsmål, som tar videregående skole i USA eller Frankrike, vil være et eksempel på noen som tilhører denne gruppen. Folk i denne gruppen velger *selv* å bli flerspråklig, eller har foreldre som velger det for en, ofte fordi man tror det kan gi fordeler senere i livet.

**Elite-
flerspråklige**

Den andre gruppen består av det Skutnabb-Kangas kaller «barn fra språklige majoriteter». Dette finner vi for eksempel i en del afrikanske land, hvor man har flere offisielle språk. Ofte er engelsk eller fransk et offisielt språk, i tillegg til ett eller flere lokale, afrikanske språk. Her vil et av de afrikanske språkene vanligvis være førstespråket til de fleste innbyggerne, samtidig som disse språkene har lavere status ute i samfunnet enn hva engelsk eller fransk har. Ofte vil barn av majoritetsbefolkningen på slike steder snakke det lokale, afrikanske språket hjemme, mens de har engelsk eller fransk som opplæringspråk på skolen.

**Barn fra
språklige
majoriteter**

Den tredje gruppen er «barn fra flerspråklige familier». Dette er barn som har foreldre som snakker to ulike språk. For eksempel kan man vokse opp i Norge med en mor som er engelsk og en far som er norsk, eller med en mor som er serbisk og en far som er norsk. Barn som har én forelder med et annet morsmål enn norsk, lærer veldig ofte dette språket i hjemmet som barn i noen grad. Likevel kommer gjerne an på det aktuelle språkets *status* hvor mye foreldrene prioriterer å lære barnet dette ekstra språket, og hvor motivert barnet gjerne er for å videreutvikle språkferdighetene når det blir større.

**Barn fra
flerspråklige
familier**

Dersom en mor har engelsk eller fransk som morsmål, for eksempel, vil det regnes som svært nyttig at barnet lærer engelsk eller fransk perfekt, fordi dette er en ressurs man kanskje tenker at vil gi fordeler senere i livet. Er språket derimot for eksempel serbisk, ungarsk eller rumensk, kan fordelene ved å lære det ekstra språket virke litt mindre åpenbare hvis man bor i Norge. Da er sjansen større for at man ikke i like stor grad prioriterer å lære opp barnet i det språket som ikke er norsk – selv om det her selvsagt finnes store individuelle forskjeller på hvordan folk gjør ting.

I noen tilfeller kan det å beherske et annet språk til og med bli oppfattet som *negativt*. For noen tiår siden, hvis et barn for eksempel hadde en samisk mor og en norsk far, tok mange foreldre et aktivt valg om *ikke* å lære barnet samisk. Dette var fordi mange på den tiden tenkte at det å ha en tilknytning til det samiske kunne medføre ulemper senere i livet.

Den fjerde gruppen Skutnabb-Kangas nevner er «Barn fra språklige minoriteter». Mange av disse opplever et visst press hjemmefra, til å beherske og bevare minoritetsspråket, altså foreldrenes språk. Samtidig presses det gjerne utenfra, av samfunnet rundt dem, til å lære majoritetsspråket - altså norsk i vårt tilfelle - like godt som alle andre.

**Barn fra
språklige
minoriteter**

Også når det gjelder denne gruppen spiller minoritetsspråkets *status* inn når det gjelder hvordan folk ser på det å være flerspråklig. Snakker man et språk med *høy* status flytende – for eksempel engelsk – kan det gi en god følelse at andre ser hvor godt man mestrer dette språket i tillegg til norsk. Hvis man derimot oppfatter at det minoritetsspråket man er vokst opp med har *lav* status, kan det skje at man helst ikke vil bli forbundet med dette språket når man vokser opp. Noen unngår på grunn av dette å bruke minoritetsspråket i mange sammenhenger, hvis man kan la være. Dette skjedde tidligere med barn av mange samiske foreldre, for eksempel. Enkelte prøvde å «skjule sin samiskhet», så å si, fordi det å bli sett på som same lenge var noe som ga lavere status i mange sammenhenger.

**Flerspråklighet
og status**

Også enkelte barn med innvandrerbakgrunn i våre dager kan nok innimellom kjenne på noe lignende. Noen føler at folk ser annerledes på dem når de slår om fra norsk til foreldrenes språk i enkelte sammenhenger – at man liksom får en ny identitet i manges øyne, hvis de hører deg snakke et annet språk. Språk handler jo ikke bare om *kommunikasjon*, men også til en viss grad om *identitet* og *tilhørighet*. Det å være flerspråklig kan både inkludere og ekskludere folk fra enkelte grupper, og det kan gi en person både høyere og lavere status, avhengig av konteksten. Det å være flerspråklig kan altså både være en fordel og en ulempe.

Videre lesning:

Røyneland, Unn, «Kapittel 2. Flerspråklegheit» i Brit, Mæhlum, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland, Helge Sandøy: *Språkmote. Innføring i sociolingvistik*, 2. utg., 2017, Oslo

Skutnabb-Kangas, Tove. *Tvåspråklighet*, 1981, Lund

Denne publikasjonen kan fritt benyttes av skoler, elever og privatister. Referanse til kilden kan skrives slik:

Christensen, Jostein og Asbjørn Odin Aag. «Flerspråklighet. Studiehefte». Videoteket 2020, <https://videoteket.no/wpcontent/uploads/2020/01/videoteket-studiehefte-Flerspråklighet.pdf>, lastet ned [fyll inn nedlastingsdato]

Siden dette er en kilde hentet fra internett, må du også oppgi nedlastingsdato, om du benytter studieheftet på skriftlig eksamen.

Henvendelse om utgivelsen kan rettes til post@videoteket.no